

SURXONDARYO VILOYATIDA RO‘YXATGA OLINGAN KICHIK BIZNES SUB‘YEKTLARI SONINING (DEHQON VA FERMER XO‘JALIKLARISIZ) TAVSIFIY STATISTIKASI.

Mamatkulova Xurshida Nasrullayevna

Termiz davlat Universiteti

Mamatkulovaxurshida078@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada Surxandaryo viloyatidagi ro‘yxatga olingan kichik biznes sub‘yektlarining tavsifiy statistikasi tahlil qilinadi. Tadqiqot Davlat statistika qo‘mitasi ma‘lumotlari asosida kichik biznes sub‘yektlari sonining yillar kesimidagi o‘zgarishlari, o‘rtacha qiymatlar, eng yuqori qiymati va eng pastki ko‘rsatkichlar, yillik o‘sish sur‘atlari va umumiy dinamikasi o‘rganiladi.

Kalit so‘zlar: kichik biznes, moda, mediana, standart xatolik, standart og‘ish.

Kirish. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik bugungi kunda mamlakat iqtisodiyotning eng muhim tarkibiy qismlaridan biri hisoblanadi. Ular yangi ish o‘rinlari yaratish, aholi daromadlarini oshirish, hududiy iqtisodiyotni rivojlantirish hamda bozor infratuzilmasini kengaytirishga muhim rol o‘ynaydi. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan so‘ngi yillarda qabul qilingan farmon va qarorlari kichik biznesni qo‘llab-quvvatlash, ro‘yxatga olish tartiblarini soddalashtirish, soliq imtiyozlari va kredit imkoniyatlarini kengaytirishga qaratilgan. Surxandaryo viloyati geografik joylashuvi, tabiiy resurslari va transport logistika salohiyati bilan kichik biznes rivojlantirish uchun katta imkoniyatlarga ega.

Viloyat iqtisodiyotida savdo, xizmat ko‘rsatish, qurilish va sanoat sohalarida kichik biznes subyektlarining ulushi yil sayin ortib bormoqda. Shu bilan birga, mazkur sohada yuz berayotgan o‘zgarishlarni statistik tahlil qilish, mavjud tendensiyalarni aniqlash va kelgusida rivojlanish strategiyalarini belgilash dolzarb masalalardan biridir. Ushbu tadqiqotda 2014–2024-yillar davomida Surxondaryo viloyatida ro‘yxatga olingan kichik biznes subyektlarining (dehqon va fermer xo‘jaliklarisiz) soni tavsifiy statistika usullari yordamida tahlil qilinadi. Tadqiqotning asosiy maqsadi — hududdagi kichik biznes

rivojlanishining asosiy ko‘rsatkichlarini baholash, o‘shir sur‘atlarini aniqlash hamda mavjud muammolar va imkoniyatlarni ilmiy asosda yoritishdan iborat.

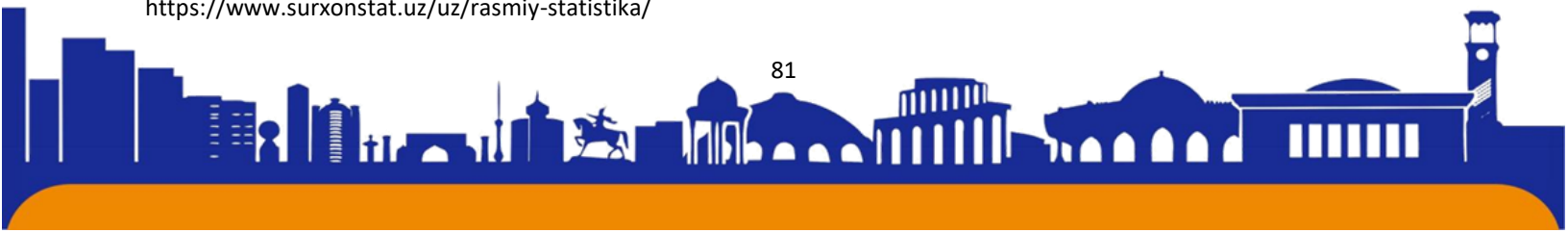
1-Jadval

O‘zbekiston Respublikasi va Surxondaryo viloyatida ro‘yxatga olingan kichik biznes sub‘yektlari soni (dehqon va fermer xo‘jaliklarisiz)¹.

Yillar	Surxondaryo viloyatida kichik biznes sub'ektlari soni (dehqon va fermer xo'jaliklarisiz)Ro'yxatga olingan	O 'zbekiston Respublikasi hududidagi kichik biznes sub'yektlari soni (dehqon va fermer xo'jaliklarsiz) Ro'yxatga olinganlar soni.
2014	10700	213643
2015	11344	221140
2016	10292	225998
2017	10159	225560
2018	10897	242379
2019	11670	276237
2020	15783	353921
2021	22670	436981
2022	25772	488936
2023	28925	555971
2024	31945	614897

Yuqoridagi jadvalda Surxondaryo viloyati va O‘zbekiston Respublikasi hududida ro‘yxatga olingan kichik biznes sub‘yektlari sonining 2014 va 2024-yillar oralig‘idagi ko‘rsatkichlari berilgan. Bu statistik ma‘lumotlardan foydalangan holda kichik biznes sub‘yektlari sonining tavsifiy statistikasini ko‘rib chiqamiz. Tavsifiy statistika bu statistik tahlillarning eng asosiy yo‘nalishlaridan biri bo‘lib, ma‘lumotlarni jamlash, tartibga solish, tasniflash va ularni sodda shaklda ifodalash usullarini o‘z ichiga oladi. Bu

¹ O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika Qo'mitasi Surxondaryo viloyati statistika boshqarmasi.
<https://www.surxonstat.uz/uz/rasmiy-statistika/>

orqali ma'lumotlarning murakkab ko'rinishini yengil tushinarli ko'rinishga kelishiga xizmat qiladi. Tavsifiy statistikaning asosiy ko'rsatkichlari:

- O'rtacha arifmetik (mean) – Barcha qiymatlari yig'indisi soniga bo'linadi.
- Median – O'sish tartibida joylashgan ma'lumotlarning o'rtasida joylashgan qiymat.
- Moda – eng ko'p tarqalgan qiymat.
- Oraliq (range) – eng katta va eng kichik qiymatlari farqi
- Assimetriya (skewness) – taqsimotning chap yoki o'ng tomon og'ish darajasi.
- Tanlanma dispersiya – statistikada tanlanmadagi qiymatlarning o'z o'rtachasidan qanchalik uzoqlashganini o'lchaydigan ko'rsatkich
- Eksess (kurtosis) – taqsimotning cho'ziqligi yoki tekisligi.
- Dispersiya – ma'lumotlarning o'rtachadan kvadrat farqlari o'rtachasi.
- Standart og'ish (standart deviation) – dispersiyaning kvadrat ildizi.
- Vriatsiya koeffitsenti – tarqalishning nisbiy o'lchovi.

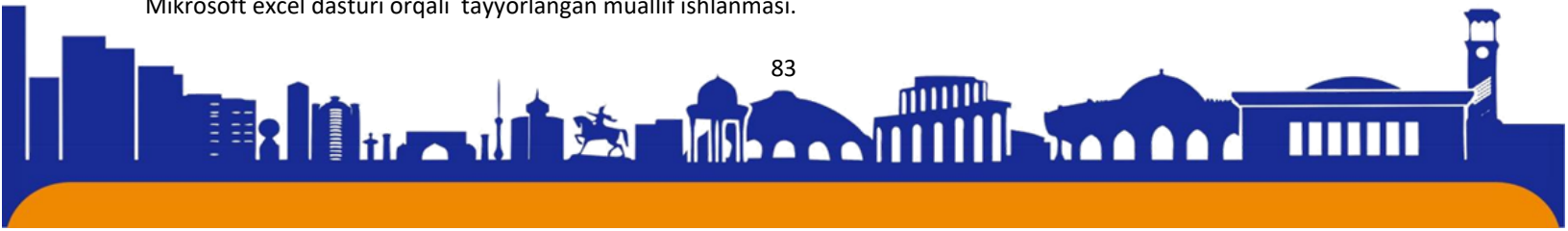
2-Jadval

<i>Surxondaryo viloyatida kichik biznes sub'ektlari soni (dehqon va fermer xo'jaliklarisiz)Ro'yxatga olingan</i>		<i>O'zbekiston Respublikasi hududidagi kichik biznes sub'yektlari soni (dehqon va fermer xo'jaliklarsiz) Ro'yxatga olinganlar soni.</i>	
O'rtacha qiymat	17287	O'rtacha qiymat	350514,8
Standart xatolik	2530,474181	Standart xatolik	44980,71
Mediana	11670	Mediana	276237
Moda	-	Moda	-
Standart og'ish	8392,633401	Standart og'ish	149184,1
Tanlanma dispersiya	70436295,4	Tanlanma dispersiya	2,23E+10
Eksses	-1,162220218	Eksses	-1,06756
Assimetriya	0,796181513	Assimetriya	0,742331
Interval	21786	Interval	401254
Minimum	10159	Minimum	213643
Maksimum	31945	Maksimum	614897
Yig'indi	190157	Yig'indi	3855663

O'zbekiston Respublikasi va Surxondaryo viloyatida ro'yxatga olingan kichik biznes subyektlari sonining (dehqon va fermer xo'jaliklarisiz) tavsifiy statistikasi².

Yuqoridagi jadvaldagi qiymatlardan quyidagilarni xulosa qilamiz. Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, Surxondaryo viloyatida ro'yxatga olingan kichik biznes subyektlari soni (dehqon va fermer xo'jaliklarisiz) O'zbekiston Respublikasi miqyosidagi

² O'zbekiston Respublikasi Milliy Statistika Qo'mitasi Surxondaryo viloyati statistika boshqarmasi ma'lumotlari asosida Mikrosoft excel dasturi orqali tayyorlangan muallif ishlanmasi.

ko'rsatkichlardan sezilarli darajada pastdir. O'rtacha qiymatlar viloyat bo'yicha 17 287 ta, respublika bo'yicha esa 350 515 tani tashkil etadi. Ma'lumotlarning tarqoqligi standart og'ish ko'rsatkichlari orqali ifodalanib, Surxondaryoda 8 393 bo'lsa, respublika kesimida 149 184ni tashkil qilmoqda. Bu esa hududiy darajada kichik biznes subyektlarining son jihatidan nisbatan barqarorroq ekanligini bildiradi. Taqsimotning assimetriya koeffitsienti (0,79 va 0,74) musbat qiymatga ega bo'lib, ma'lumotlarning o'ngga og'ishini ko'rsatadi. Eksessning manfiy qiymatlari esa taqsimotning normal taqsimotga nisbatan tekisroq ekanligini anglatadi. Umuman olganda, Surxondaryo viloyati misolida kichik biznes subyektlari soni respublika darajasidan ancha kam bo'lsa-da, statistik tahlil natijalari hududda muayyan barqarorlik mavjudligini tasdiqlaydi.

Adabiyotlar ro'yxati.

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi. – Toshkent, 2023.
2. X.Shadiyev, I. Xabibullayev, "Statistika" darslik, "Tafakkur Bo'stoni", Toshkent 2013.
3. Gujarati, D. Basic Econometrics. – New York: McGraw-Hill, 2020.
4. O'zbekiston Respublikasi Milliy Statistika Qo'mitasi Surxondaryo viloyati Statistika boshqarmasi rasmiy sayti surxonstat.uz